

XX ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ РУХ

Г.С. Нусип

2 курс магистранты, «6М011700 — қазақ тілі мен әдебиеті»

Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті

Алматы қ., Қазақстан, email: nusip_gulzhan@mail.ru

Бұл мақалада XX ғасырдың бас кезеңінде қазақ жерінде орын алған саяси, қоғамдық оқиғалар баяндалуымен қатар ол оқиғалардың бел ортасында жүрген зиялы қауым өкілдері Мағжан Жұмабаев пен Бейімбет Майлин туралы сөз болады. Нақтырақ айтсам, олардың отаршылдыққа наразылық тақырыбындағы шығармаларында орыс патшалығының құрсауындағы қазақтың тағдыры әр қырынан сипатталған. Осындай қиын заманда өз бастарына қауіп төнерін білсе де бұл тақырыптағы шығармаларын газет-журналдарда халыққа таратып отырғаны, әрі оны елдің санасын ояту мақсатымен жасағаны туралы жазылған. Өлеңдеріндегі, прозалық шығармаларындағы ұлттық рух, ұлтшылдық мәселелері сөз болып, өз заманында бұл тақырыпты қаншалықты көтере білгендігі де баяндалады. Шығармаларын жеке-жеке талдай отырып, әрбірінің қандай идеяға құрылғандығына басты назар аударылады және олардың қандай оқиғалармен байланысты жарық көргендігі де назардан тыс қалмаған.

Түйін сөздер: ақын, жазушы, ұлт, рух, заман шындығы

XX ғасырдың басындағы тарихи жағдайлар қазақ елінің қоғамдық өміріне қай жағынан болса да өзгерістер енгізді. Қазақ зиялы қауым өкілдері орыстың отаршылдық саясатына қарсы: ұлттық сананы оятуға, надандыққа, бөлінушілікке қарсы күрес жүргізіп жатты [1; 34].

Ж.Аймауытов «Мағжанның ақындығы туралы» деп аталатын мақаласында «1905 жылғы өзгерістен былай қазақтың қамын ойлаймын деген азаматтар ұлт мұңын сөйлеп, ұлт мәселесін қолға ала бастады.

...Қазақтың баспасөзі газет-журналдары шыға бастады. Қазақтың “жақсы” боламын деген жасы ұлтшылдық сезіміне жабысуға айналды. Міне, сол жастың біріне Мағжан да қосылды» деген болатын. Расымен де 1911 жылы «Айқап» журналы шыққан уақыттан бастап жариялана бастаған ақынның өлеңдерінде ұлт мәселесі ашық түрде қозғалған еді.

Ақынның отаршылдыққа наразылық тақырыбындағы шығармаларында орыс патшалығының құрсауындағы қазақтың тағдыры әр қырынан сипатталып отырды. Мәселен, «Айқап» журналының 1911 жылғы 2-санында жарияланып үлгірген М.Жұмабаевтың «Жатыр» өлеңінде отаршылдықтың озбырлығына жаншылған елінің жай-күйі толық ашылып көрсетіледі. Алдымен ілгері озық елмен өз жұртын салыстыра келіп, олардан қалыспау үшін қазағына ең бірінші өнер, білім керек екенін ұқтырғысы келеді. Одан әрі

Кең жері күннен-күнге құрып жатыр,

Сұр жылан қанын-сөлін сорып жатыр,—

Деп? елін жерінен айырып, қанап жатқан орыс патшалығын сұр жыланға теңеген ақын халқының қамсыз ұйқыда жатқанына налиды. Ел ішіндегі келеңсіздіктерді сынға алып қана қоймай, «Кешегі шешек жарған қазақ гүлі Сарғайып, бір су тимей солып жатыр» деген өкінішін де білдіреді.

Мінекей, қазақ солай бітіп жатыр,

Күн сайын артқа қарай кетіп жатыр.

Сезінбей өзгенікін, өзінікін

Аты өшкір оқығандар нетіп жатыр?—

деп ең ақырында күйінген ақын жұртының алға жылжуын ойлап, қазақ оқыған азаматтарының күш біріктіруін қалайды.

«Айқап» журналында әйел теңсіздігін алғаш болып сөз еткен де Мағжан Жұмабаев болды. «Шын сорлы» (1911, №9) өлеңі арқылы қалың жұртқа үлкен ой тастайды. Мұнда алдымен алай-дүлей соққан боранның, тіпті, жел өтіне шыдай алмай жан-жануарлар да ыққан суық аяздың бейнесі, одан әрі табиғаттың осы қолайсыздығына қарамастан қараңғы түнде жүкті әйелін соққыға жығып, үйінен қуып шыққан Балтабайдың сұмдық әрекеті суреттеледі. Осылайша, ақынның табиғат пен әйел бақытсыздығын қатар ала сипаттауы да тегін емес. Яғни, мұнысы адамның қаталдығы

қыстың қаһарынан да асып түсті дегенге саяды. Сонымен қатар шаштан ұстап әрі-бері сүйреуі, лас сөздермен балағаттауы, жүкті екенін естірткенде есін адастыратындай қамшымен сабауы, тепкілеп үйінен қуып шыққаны аздай, есікті іштен жауып алуы, боранда әлі кетіп, қайда барарын білмеген Оразкенді ит құрлы көрмеген күйеуінің бұл қылықтары арқылы М.Жұмабаев қазақ әйелдерінің мүшкіл халін барынша шынайы да ашық бедерлеп отыр.

Қазаққа сорлы ұрғашы,
Ерден теңдік көрер ме?
Тиылып тұрған көз жасы
Бірге дәурен сүрер ме?!—

деп өлеңін түйіндеген ақын ел арасындағы мұндай сорақылыққа жол бермеу керектігін қатаң ескерткендей еді.

Журналда табиғат тақырыбына байланысты М.Жұмабаевтың «Күз күні» (1911, №12), «Жазғытұры» (1912, №4), «Бұлбұл» (1912, №7) сынды өлеңдері жарық көрген. М.Жұмабаевтың «Күз күні» өлеңі екі бөліктен тұрады, яғни, табиғатпен қоса, оқу-ағарту мәселесі де қамтылған. Алдыңғы бөлікте жылдың қай мезгілі туралы екенін тақырыпты оқымасаң да білесің. Өйткені мұндағы қара дауыл, ызғарлы жел сияқты қысты жақындата түскен эпитеттер күз бейнесінен хабардар етеді.

Бұрқырап қара дауыл соғып тұрған,
Көкорай түсі қашып солып тұрған.
Шыдамай қатты ызғарлы жел өтіне,
Бүрісіп ағаш, шөптер тоңып тұрған.

Ақын күздің солғын тартқан түрін сипаттау үшін «көрік жоқ, қырда, ойда шығып жүрсең» деумен шектелмей, жер бетіндегі жазғы көрікті аңсап, оны сұлу қызға балайды. Сөйтіп, «Кемпір болған бет-аузы қатпарланып, Бұрандаған кешегі сұлу қызы» немесе «Қысқасы жердің жүзінде көрік біткен, Қарағанда сұлу қыз қайда кеткен» деп, жердің ажарсыздығына екпін түсіре отырып, күздің шынайы келбетін көз алдына әкеледі. Одан әрі өлеңнің екінші бөлігінде оқу-ағарту, ел өміріне қатысты мәселелерді сөз етеді. Қазаққа сайлауға таласып, мал шашу сияқты жаман әдеттерден арылудың бірден-бір жолы білім алу керектігін баса айтып, «Басқа жұрт балалары оқу оқыған» деп өзге елдердің мәдениетін де үлгі етіп насихаттайды.

«Жазғытұры» өлеңіне келсек, зерттеушілер Мағжанның бұл өлеңін сөз еткенде Абайдың «Жазғытұры» өлеңімен салыстырып, ұқсастық іздейді. Рас, ақынның жас кезінде шығарған бұл өлеңдерінен ұлы ұстазына еліктеуі сезіліп жатады. Табиғатқа жан бітірудегі көркемдік биіктікті дәл Абайдай бағындыра алмаса да, өзіндік өзгешілігі де жоқ емес еді. Мәселен, Мағжан көктем мезгілінің әрбір айына бөлек тоқталып, «Жетті апрель, сулар ақты, қырдан ойға» деп бастап сәуір айын, одан әрі «Май келді, жер құлпырды, гүлдер жайнап» деп мамыр айындағы көріністі жеке сипаттайды. Осылайша, елінің болашағына алаңдаушылық танытқан ақын көктемді сипаттау арқылы мамыра жай күннің келеріне сенгісі келеді.

Ғалым М.Базарбаевтың «Ақын тау туралы толғансын, не дарқан даланың кеңдігін жырласын, тіпті көл немесе жазғы таңды, қысқы кешті, егінді, не жер, күн, ай жайында жырласын, бірінші кезекте өзінің дүние түсінігі, ішкі жан-күйі тұрады, сонысымен айнала әлемді бірге толғандырып, бірге тебіренеді» [2; 15] дегені М.Жұмабаевтың «Бұлбұл» өлеңіне де қатысты болатын. Мұнда қайғыдан құса болған ақын сырласу үшін құс біткеннің ішінен бұлбұлды неге таңдаған екен? Тіпті, бұлбұлдың мұнды дауысы нені меңзегендей? Және де оның басқа жаққа ұшып кетуін қалап қана қоймай, ақын өзінің қайғылы дертін сол жаққа жеткізуін өтінеді. Бәлкім, ел жайын өз жерінде құс екеш құсқа дейін ашық айта алмайтындығын мегзеп отырған шығар.

Ел тағдырын басты нысанада ұстаған Мағжанның ұлтжанды азаматтық болмыстары «Қазақ» газетінде жарияланған туындыларынан да таныла түседі. М.Жұмабаевтың «Орал тауы» (1913, №7, 22 наурыз), «Жарыма» (1915, 22 апрель, №121), «Төбет» (1915, №140, 8 июль), «Есімде... тек таң атсын» (1915, 25 июнь, №138) өлеңдерінде ұлт тағдыры тереңнен сипатталған. «Орал тауы» (1913, №7, 22 наурыз) өлеңінде:

Таласқан аспанменен көкпеңбек тас,
Қарасаң төбесіне айналар бас.
Жасаған мейірімі кең қадір Тәңірі,
Шығарған сол тауынан алтын, алмас,—

деп бастаған ақын әрі қарай осы таудың ғажайып болмысын суреттейді. Онда алғаш қоныстанған ер жүрек түркі жұртының бүгінде «Аты да, заты да жоқ, дыбысы жоқ» деп қана қоймай,

Оралдай атаң туған жерлеріне,
Көмілген сүйектері көрлеріне.
Шетелдер жайыменен ие болған
Төр түгіл, есік те жоқ ерлеріне,—

деп ең басты қайғысын төгіп жырлайды. «Жанашыр батыр түрік балаларына» ұран тастап, жауына қарсылық танытады. Отаршылдықтың озбырлығын бедерлеген қай өлеңінде де ақын ең алдымен жер мәселесін өзек етеді.

Мағжанның «Жарыма» (1915, 22 апрель, №121) өлеңі:

От жұтқан туысқанның халін көріп,
Күнәсіз судай аққан қанын көріп,
Айрылған ар-намыстан қарындастың
Көз жасы, қалың қайғы, зарын көріп...—

деп басталады. Алдынан «...түпсіз дария, сор да, ор да, Батпақ шөл: сусыз, отсыз, қайнаған құм, Ысқырған жылан, шаян оң мен солда. Өткелсіз, қарлы, отты таулар асқар, Мейірімсіз табан тілер қия тастар...» кездессе де жұрты үшін «ұзақ, ауыр жолға» түскенін жан жарына ұқтырғысы келген ақынның бұл шығармасында ұлттын сүйген өр мінезі айрықша сомдалып тұр.

«Төбет» (1915, №140, 8 июль) өлеңінде ақын айтар ойын астарлап берген тәрізді. Өлеңдегі андыған жауды білген «сақ төбетті» данагөй қарттар, ал түн бойы үргені үшін кәрі төбетке ас бермеген «бәйбешені» қолында билігі бар адамдар, жұрт ұйқыда жатқанда келетін «бөріні» патша шенеуіктері деп алсақ, онда ақынның айтпағы көне көз ақсақалдардың ел қамын ойлап айтқандарына «алжыған» деп құлақ аспауының арқасында «білгенін бөрі істеді» дегенге саяды. Сөйтіп, бұл туындысында ақын «бұралып үндемей жатқан, қажыған сорлы» төбет бейнесі арқылы отаршылдықтың зардабын шеккен бүкіл қазақ халқының момын, көнбістігін аңғартқандай.

Ал «Есімде... тек таң атсын» (1915, 25 июнь, №138) өлеңінде ақын келешекке үміт артады. Бұл жайында Ж.Аймауытов былай ой түйеді: «Қазақтың халі қандай ауыр екенін сезсе де, ол күнде Мағжанда келешектен үміт күткендік сезіледі. Бұл қалыпта заман тұра бермес, бізге де жарық сәуле күн туар дегендей жұбаныш болады, неғұрлым отаршылдық, жауыздық күшейе берсе, соғұрлым қазақтың жанына батар, ашындырар, ашынған ел қорғалай бермес, қарсы бас көтерер деп сенеді:

Мезгілше мейлі келсін, тісі батсын,
Сұр жылан өзі оятар қатты шақсын!
Жаңадан жолбарыстай ұмтылармыз,
Көрелік төңіректі тек таң атсын!»

Сөйтіп, осы өлеңінде ақын азаттықтың таңы атарына үлкен сеніммен қарайды.

«Қазақ» газетінде М.Жұмабаевтың ішкі сезімі қоса өрілген көңіл күйіне қатысты «Көңіл» (1915, №117, 8 апрель), «Зар» (1915, 25 октябрь, №154) сияқты өлеңдері жарық көрді. Ақынның «Көңіл» өлеңінде лирикалық кейіпкерлердің өз-өзіне көңіліне толмағандығы байқалады. Тіпті, Мағжан өз көңілінің сырын ұға алмай, тәтті сезімге бой алдырса да, оның құбылмалылығына қайран қалады.

Жанып-күйіп сүйсе таңда,
Кешке сүйген ол отсыз.
Бүгін мұнда, ертең онда,
Тым-ақ нәрсе ұятсыз,—

деп түйін жасай келе, ақынға тән табиғи құбылыстың бір қырын осылайша ашып өтеді. Сондай-ақ Мағжан «Зар» өлеңінде алдымен жиырма жолдай күзден бастап қыс, жаз айларының әсем табиғатын көркем тілмен суреттей келе, «...Көңілдің баяғыдай мінезі жоқ, Соғады жүрек зорға, келші, тыңда» деп бұрынғы құбылмалы көңілінің енді басқаша күйге түскенін еске салады. Тіпті, «Сәулесіз, Айсыз, Күнсіз қараңғыда» үні шықпай өтетінін білген ақын «Енді бір өлгенім де, жүргенім де, Қолымнан ұшқаннан соң қоңыр қазым» деп алдағы өміріне үмітсіз қарайды.

М.Жұмабаевтың газетте басылған табиғат тақырыбындағы шығармаларына келсек, «Туған жер» (1913, №5, 9 март) өлеңінде ақын өз ауылының табиғатына қызыға қарап, оған деген бар сүйіспеншілігін төге жырлайды. Ал «Жолда» (1916, №185, 16 июнь) өлеңінде қыс мезгілін

суреттейді. Мағжанның осы туындысында үскірік аяздағы ызғарлы жел, долы боран бейнелері кеңінен орын алған.

Ызғарлы жел долданып,
Екі иінінен дем алып,
Ішін тартып осықырып...–

дей келіп, әрі қарай ызғарлы жел біресе аңдай ұлып, біресе екі санын шапақтап сақ-сақ күледі. «Кейде кенет баяулап... аузы-басы жыбырлап», жер жамылған қарды құшып «Әпсүн» оқығандай улейді. Өлең соңында ақын:

Сар далада адасып,
Суық кебін жамылып
Қалармын, кім біледі?...–

деп, лирикалық кейіпкер тағдырын жұмбақ күйінде қалдырады. Мұнда табиғат қаһарымен арпалысқан жалғыз жолаушы арқылы ақын өз қоғамына деген көңілі толмаушылығын астарлы түрде жеткізгісі келетін тәрізді. Ақынның көзі тірісінде осы өлеңіне талдау жасаған Жүсіпбек Аймауытовтың сөзіне зер салсақ, «Мағжанның ақындығы туралы» мақаласында «...қазақ қашан ел болар, қатарға кірер, табиғаттың апатына шыдай алмай, жапан түзде суық кебін жамылып қала ма? Әлде мәдениетті елдің аузына түсіп жұтылып кетер ме? Мәлім емес, қазақтың келешегі қараңғы. Мынау ауыр халді көріп ақынның көңіліне шер, көзіне жас келеді...» деп шығарманың сырына жіті үңілгенін аңғарамыз. Демек, табиғат күйін шерткен осындай өлеңдерінен де замана келбетін суреттеген ақынның жан айқайы естілетіндей.

Кез келген халықтың ұлттық ерекшеліктері мен тұрмыс-тіршілігі оның тұрып жатқан мекеніне, табиғатына, жанындағы көршілеріне байланысты қалыптасады. Оның ойы мен түсінігі де осымен астасып жатыр. Мұның барлығы бір-бірімен байланыса келе ғасырлар бойы қалыптасып келе жатқан ұлтқа тән мінезді айқындауға себепкер болады. Қазақ ақын-жазушыларының барлығы да осы ұлт мінезін, танымын шығармашылығына арқау ете отырып халықтың мұңын мұндап, жоғын жоқтаған. Ұлттың қамы үшін еңбек еткендердің бірі де Бейімбет Майлин болды.

Сол кезде әдебиетіміздің жастығынан көп жазушылар өмірдегі сыртқы құбылыс, өзгерістерді жазса, өзгеріс процестерін көрсетудің орнына өзгерістердің нәтижесін ғана берсе, Майлин өмір диалектикасына терең үңіле білген. Көшпелі халықтың санасы мен психологиясындағы өзгерістерді жіті көзбен, көңіл көзімен көріп, шынайы көркемдікпен аша білген. Сөйтіп шын мәнінде жаңалықтың жаршысы болған адам[5; 28].

Біз Бейімбеттің кейіпкерлерінің барлығы өмірде болған, өзі көзімен көрген адамдар екенін білеміз. Демек, ол адамдар – сол замандағы, төңкерістер заманындағы қазақ ұлтының мінезінің көрінісі. Бірақ, олардың көпшілігі сол замандағы болып жатқан оқиғаларға тәуелді болды, яғни, күнде өзгеріп отырған заңға сәйкес олардың да мінезі өзгеріп отырды. Қазақтың күні сол кезде орыс шығарған заңға тәуелді болды. Бүгін байларды құрметтеп жүрсе, ертең оларды бай деп айдауға жіберді, бірде бай күшті болса, бірде кедей күшті деген сияқты өзгерістер халықтың дүниетанымы мен көзқарасына әсерін тигізбей қоймады.

«Заман кімге күле қарап жүр: мыңды айдаған байды, үріп ішкен мырзаны, керіле басқан кербез сұлуларды қабатына салып илеп жүн қылып, ішер ас, киер киімге зар қылып отыр» – деп басталады «Заман» әңгімесі. Заманында дүркіреп отырған Жайлыбайдың бүгінгі күнгі «ауыр халі» суреттеледі шығармада. Кезінде өзі күн көрсетпеген құлдары енді оның басында ойнауға бар. «Сұрапыл лайсаңда аяқ – бас, бас – аяқ болуға айналды»[6; 135] – деген жолдары арқылы заманның көрінісін жеткізген. Жайлыбай, оның әкесі Сырлыбай өз замандарында қора-қора малдары болған дәулетті, әрі сыйлы адамдар болған. Бірақ уақыт өте келе күнін көруге шамасы әрең жетіп жүрген Жайлыбай мен оның бәйбішесі неліктен мұндай халге түскендері түсінбей әлек. Барлығын заманнан көреді. Осыған ұқсас «Жол кеңесі», «Ескерілетін екі хат», «Қақаң мен Жәкең» сияқты т.б. әңгімелерінде құлдық пен азаттық табын шендестіріп, тап күресін, оянған халық бейнесін берген.

Жиырмасыншы жылдары кеше Б.Майлин өзі көрген аштықтың әлегін жаза бастайды. Бір жағынан, ашығып, апатқа ұшыраған кедей отбасыларының ауыр күйіне жаны ашыса, екінші жағынан, бай-молдалардың тасжүрек, қатігездігінен түңіліп, жиренеді. Осы екі сезімді қарама-қарсы қойып отырып, жазушы кедейлер мен байлардың арасында ымыра, ынтымақ болуы мүмкін емес деген ой салады оқушысына.

«Биылғы айт» әңгімесінің басы қазақтың қанына сіңген, бүгінге дейін қазақ арасында індет тәрізді жайылып кеткен керексіз әдеттердің бірі – несиешілдіктен басталады. Айт келе жатыр деп

Молдағали қалаға барып Иван деген орыстан несиеге ала қашар алып келеді. Несиеге бергендігі үшін бағасын екі есеге жуық көтеріп бергендігін, ал соны төлеуге келгенде жалғыз бұзаулы сиырының бұзауын беріп өтейтінін де айта кетеді. Мұнша тыраштанудың не қажеті бар дегенге "елден қаламыз ба" деген бір ауыз сөз жауап болды. "Әшейін ауқымнан қалмайын деген елдің әдеті ғой. Керекті, керексізін тексеретін елде құдірет жоқ қой" дейді автор. Одан қалса, ендігі кезек айтқа қай жұртты алдымен шақырамыз деген сұраққа жауап іздеуде болды. Бұл тұста Мақтым кедейдің ауыл жұртын тыңдата алатын қасиеті туралы, және солай бола тұра оның тура жолға емес, керіге кетіретіні туралы да сөз болады.

Айт мейрамы басталып, жұрт ас ішіп болғаннан соң бәйге жарысын бастайды. Бірақ, сол бәйгеге шығатын аттар – бір-бір кедейдің үйін асырап отырған жалғыз аттары. Осының барлығы сол жылдары болған ашаршылық зардаптарының салдары болатын. Ақыры осы жолғы бәйгенің, айттың соңы ұрыс-керіс, төбелеспен аяқталады.

«Ел кедей. Өткен ашаршылық, жұттың зардабы елден әлі шығып болмаған секілді. Бірақ оны елеп, кәсіпке жұмылған ел жоқ, ұйымдасқан кедей аз, ұйымдасудың орнына ұрандатып төбелесіп, арасы алшақтап ашылатын көрінеді»[7; 156]. Автор осы сөздерімен әңгімені аяқтайды. Бір ғана әңгімесі арқылы қазақтың қисық мінездерінің бірнешеуін сынға алады. Несиешілдік, руға бөлінушілік, жұрттың сөзіне еру, жалқаулық, ысырапшылдық сияқты қазақтың толып жатқан керексіз мінездерін Абай да қара сөздеріне арқау етіп алмап па еді?!

Осындай шығармаларын оқығанда қазақ өмірі мен қазақ дағдысын, қазақ табиғаты мен өз айналамыздағы қазақ адамын айна қатесіз көресің. Оның кейіпкерлерімен танысып отырып өз қасыңнан, өз еліңнен соларға ісі ұқсас, әрекеті ұқсас адамдарды айтып, атап отырасың. Кейіпкерлері, көбінесе, көре алмаушылық, кертартпалық, сараңдық, надандық сияқты мінездерімен көрініс табады. Бірақ ол мұны қазақты кемсітейін деп емес, қазақтың осындай керексіз қасиеттерін сынға ала отырып, сол қылықтардан арылуы үшін жазды. Ұлттың ұлт болып аяқтан тұрып кетуі үшін сынап жазды.

Түйіп айтқанда, ұлт зиялылары Мағжанның, Бейімбеттің шығармаларынан елінің мұңын мұңдап, жоғын жоқтаған азаматтық парызы, заманға деген ащы үні байқалады. Аз ғана халық алпауыт елдің астында жаншылып қалмай, жарыққа шығуына себепкер болды, қара түнекте сәуле болып жол көрсетті.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1 А.Özdemir. Kazak edebiyatında hikaye. – Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, sayısı – 636.
- 2 Мағжан Жұмабаев. Таңдамалы.– Алматы: Ғылым, 1992.
- 3 «Айқап»// Құрсат. Субханбердина Ү., Дәуітов С. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 1995.– 367 б.
- 4 «Қазақ» газеті/Құраст.: Субханбердина Ү., Дәуітов С., Сахов Қ. Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1998.– 560 б.
- 5 Ахтанов Т. – «Көкейкесті». Алматы, Жалын, 1980. - 360 б.
- 6 Майлин Б. – Көп томдық шығармалар жинағы. I том. Алматы, «Жазушы», 2002. - 192 б.
- 7 Майлин Б. – Ел сыры. Алматы, «Жазушы» баспасы, 1994. - 352 б.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ДУХ В ТРУДАХ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА

Г.С. Нусип

магистрант 2 курса, «6M011700 – Казахский язык и литература»
Казахский государственный женский педагогический университет
Алматы, Казахстан, email: nusip_gulzhan@mail.ru

В статье рассматриваются политические и социальные события на казахской земле в начале XX века, а также представители интеллигенции Мағжан Жұмабаев и Беймбет Майлин, которые находятся в центре этих событий. Точнее, в произведениях которые писали в теме протеста против колониализма русской империи авторы с разных сторон описывали судьбу казахского народа. В статье описывается, как в столь трудное время они распространяли свои взгляды в газетах и журналах, зная, что их жизни угрожает опасность, и

делали они это с целью пробуждения сознания народа. Обсуждается тема национального духа, национального сознания в их стихах и прозаических произведениях, рассказывается, насколько они смогли поднимать эти темы в свое время. Анализируя каждую работу индивидуально, основное внимание автор уделяет тому, какие идеи создаются и какие события связаны с ними.

Ключевые слова: *поэт, писатель, национальность, дух, реальность времени*

NATIONAL SPIRIT IN THE WORKS OF THE KAZAKH INTELLECTUALS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

G.S. Nussip

Master student of the 2nd year of study, «6M011700 – Kazakh language and literature»
Kazakh State Women's Teacher Training University
Almaty, Kazakhstan, email: nusip_gulzhan@mail.ru

The article discusses the political and social events in Kazakh land at the beginning of the 20th century, as well as intellectuals Magzhan Zhumabayev and Beymbet Maylin, who were at the center of these events. More precisely, in the works that wrote in the subject of protest against the colonialism of the Russian empire and the authors from different sides described the fate of the Kazakh people. The article says that in such difficult times they spread their work in newspapers and magazines knowing that their lives are in danger and they did this in order to awaken the consciousness of the people. The issues of national spirit and national consciousness in their poems and prose are discussed; it is described how they were able to raise these themes in due time. Analyzing each work individually, the focus is on what ideas are created and what events are associated with them.

Keywords: *poet, writer, nationality, spirit, reality of time*